

Τὸ 1908 ἐγένετο ἀπόπειρα μεταρρυθμίσεως τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ διδασκαλείου Ἀθηνῶν, διὰ τῶν ὑποβληθέντων ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας Σ. Στάη εἰς τὴν Βουλὴν κατὰ Νβριον τοῦ 1908 ἐκπαιδευτικῶν νομοσχεδίων.

Τὰ νομοσχέδια ταῦτα εἶχον ὡς βάσιν τὰ νομοσχέδια τοῦ Εὐταξία, ἥτοι τετραετῆ φοίτησιν, τὰ ἴδια μαθήματα, οἰκοτροφεῖον κλπ. Διαφορὰν παρουσίαζον κατὰ τοῦτο μόνον, ὅτι κατὰ μὲν τοῦ Εὐταξία τὰ νομοσχέδια ἐγίνοντο δεκτοὶ εἰς τὴν α' τάξιν τῶν διδασκαλείων οἱ ἔχοντες ἐνδεικτικὸν προαγωγῆς ἐκ τῆς β' τάξεως τοῦ γυμνασίου, ἐνῶ τοῦ Στάη ἤρκοῦντο εἰς ἐνδεικτικὸν τῆς α' τάξεως τοῦ γυμνασίου.

Ἐν τῷ μεταξύ εἶχον μεταβῆ εἰς Εὐρώπην, ὅπου ἐσπούδασαν παιδαγωγικά, ἄρκετοὶ ἐκπαιδευτικοί, οἵτινες ἐπιστρέψαντες κατόπιν εἰς Ἑλλάδα ἀνέλαβον τὴν διεύθυνσιν διδασκαλείων, τῶν ὁποίων οὕτως ἐβελτίωσαν σημαντικῶς τὴν ἀπόδοσιν. Τιοῦτοι ἦσαν οἱ Χ. Παπαμάρκου, Π. Οἰκονόμου, Μ. Σακελλαρόπουλος, Γ. Παπασωτηρίου, Φ. Γεωργαντᾶς, Θ. Μιχαλόπουλος, Μ. Βρατσᾶνος, Δ. Ζαγγογιάνης, Α. Κουρτίδης κλπ.

Τὸ 1910 ἐπραγματοποιήθη ἡ μεταρρύθμισις τοῦ διδασκαλείου Ἀθηνῶν, ἐγκατασταθέντος εἰς τὸ δωρηθὲν ὑπὸ τοῦ ὁμογενοῦς Μαράσλῃ κτίριον καὶ ἐπονομασθέντος ἔνεκα τούτου «Μαράσλειον», διὰ τοῦ νόμου ΓΧ4Β'. Δυνάμει αὐτοῦ τὸ Μαράσλειον διδασκαλεῖον ἐγένετο τετρατάξιον, εἰς τὴν α' τάξιν δ' αὐτοῦ εἰσήγοντο κατόπιν ἐξετάσεων οἱ ἔχοντες ἐνδεικτικὸν προαγωγῆς ἐκ τῆς β' τάξεως τοῦ γυμνασίου. Διδακτέα μαθήματα ὠρίζοντο· θρησκευτικά, ψυχολογία, κοινωνικὴ καὶ πολιτειακὴ ἠθικὴ μετὰ παιδαγωγικῶν ἐφαρμογῶν καὶ παιδαγωγικά μετὰ τῆς νομοθεσίας τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, Ἑλληνικά, ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἑλλην. Ἔθνους, γεωγραφία, μαθηματικά, φυσιογνωστικά, στοιχεῖα γεωπονίας, κηπουρικῆς, δενδροκομίας καὶ ζωοτεχνίας, ὑγιεινῆς, στοιχεῖα τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ ἐμπορικᾶ μαθήματα, γαλλικὴ γλῶσσα καὶ ἡ γερμανικὴ προαιρετικῶς, ὦδική, ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ καὶ τετράχορδον ἢ ἄρμόνιον, ἰχνογραφία καὶ καλλιγραφία, γυμναστικὴ, χειροτεχνία καὶ σκοποβολὴ καὶ στρατιωτικὴ ἐκπαίδευσις. Εἰς τὸ διδα-

σκαλείον προσηρτῶντο ὡς πρότυπα ἐν ἑξατάξιον καὶ ἐν μονοτάξιον δημοτικὸν σχολεῖον πρὸς ἄσκησιν τῶν δοκίμων.

Διευθυντῆς τοῦ Μαρασλείου διδασκαλείου ὑπῆρξε καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ ἀπὸ τοῦ 1910 μέχρι τοῦ 1914 χρονικὸν διάστημα ὁ Δ. Λάμπας, ἤδη πρόεδρος τοῦ Γνωμοδοτικοῦ Ἐκπαιδ. Συμβουλίου, ὅστις εἰσήγαγε νέας κατευθύνσεις εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων, στηριζομένας ἐπὶ τῶν νεωτέρων παιδαγωγικῶν ἀρχῶν. Ἐπλούτισεν αὐτὸ μὲ ἐργαστήρια φυσικῆς, χημείας, φυσικῆς ἱστορίας, γεωπονίας καὶ χειροτεχνίας, κατήρτισε σχολικὸν κῆπον καὶ πλήρεις συλλογὰς ἐποπτικῶν εἰδῶν καὶ ἐν γένει κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ἵνα ἀνταποκριθῆ τοῦτο εἰς τὸν προορισμὸν του. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης τὸ Μαρασλείον διδασκαλεῖον ἐδημιούργησε τὴν μέχρι τοῦδε ὑφισταμένην παράδοσιν ὡς προτύπου.

Καὶ διὰ τὰ παλαιὰ ὄρια τοῦ Κράτους τὸ Μαρασλείον διδασκαλεῖον δὲν ἦτο ἀρκετόν. Ἦδη δὲ μετὰ τὴν προσάρτησιν κατὰ τὸ 1913 τῶν νέων χωρῶν ἡ ἔλλειψις μεγάλου ἀριθμοῦ διδασκάλων κατέστησεν ἐπιτακτικωτέραν τὴν ἀνάγκην τῆς ἰδρύσεως περισσοτέρων διδασκαλείων. Ἡ τότε Κυβέρνησις μεταξὺ τῶν νομοσχεδίων, τὰ ὅποια ὑπέβαλε, διὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρύθμισιν, περιέλαβε καὶ τὸ «περὶ ἰδρύσεως διδασκαλείων ἑκατέρου τῶν φύλων πρὸς μόρφωσιν διδασκάλων τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως», τὸ ὅποιον, ἀποχωρισθὲν τῆς λοιπῆς σειρᾶς, ἐξεδόθη τὴν 26 Αὐγούστου 1914 ὡς Νομ. διάταγμα, κυρωθὲν διὰ τοῦ νόμου 381 τοῦ 1914 καὶ τροποποιηθὲν κατόπιν διὰ τῶν νόμων 794 καὶ 873 τοῦ 1917. Κατ' αὐτὸ τὰ πρὸς μόρφωσιν τῶν διδασκάλων τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως λειτουργοῦντα ἐν τῷ Κράτει δημόσια καὶ ἀνεγνωρισμένα διδασκαλεῖα δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπερβῶσι τὰ ἑπτὰ δι' ἑκάτερον τῶν φύλων, τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν ὀριζομένου ἑκάστοτε ὑπὸ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου. Ἡ εἰς αὐτὰ φοίτησις ὠρίζετο τριετής, εἰς τὴν πρώτην δὲ τάξιν αὐτῶν εἰσήγοντο οἱ ἔχοντες ἐνδεικτικὸν προαγωγῆς ἐκ τῆς β' τάξεως τετραταξίου γυμνασίου ἢ τῆς γ' ἑξαταξίου¹. Συνεπῶς τὰ ὑπὸ

1. Ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν τὰ ἔτη τῆς φοιτήσεως ἀπὸ τῆς α' τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ διὰ τοῦτο ἐπετράπη νὰ ἐγγράφωνται εἰς τὰ διδασκαλεῖα

Μαθήματα	Ώραι διδασκαλίας			
	τάξις Α΄.	τάξις Β΄.	τάξις Γ΄.	Σύνολον
Θρησκευτικά	2	2	3	7
Ἑλληνικά (ἀρχαῖα, νέα)	8	7	6	21
Γαλλικά	2	2	2	6
Φιλοσοφικά	3	—	—	3
Ἱστορία	2	2	2	6
Γεωγραφία	2	2	—	4
Μαθηματικά	2	1 ¹	—	3
Φυσικὴ ἱστορία	2	2	1	5
Χημεία	2	2 ²	2	6
Πολιτικὴ οἰκονομία (διὰ τὰ ἄρρενα)	1	1 ¹	—	2
Οἰκιακὴ οἰκονομία (διὰ τὰ θήλεα)	2	—	—	2
Γεωπονικά	2	2	1	5
Ῥωδική	2	2	2	6
Ἐνόργανος μουσικὴ	2	2	2	6
Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ	2	2	1	5
Ἰχνογραφία	2	2	1	5
Καλλιγραφία	1	1	—	2
Χειροτεχνία	2	2	2	6
Γυμναστικὴ	3	3	3	9
Παιδαγωγικὴ	—	5	3	8
Διδακτικαὶ ἀσκήσεις	—	—	10	10
Ἑγχειρίδιον	—	—	2	2
	44	42	43	129

τοῦ νόμου 381 ἰδρυθέντα διδασκαλεῖα ὑπελείποντο ὡς πρὸς τὴν

οἱ προαγόμενοι ἐκ τῆς γ' τάξεως τοῦ ἑξατάξιου γυμνασίου, ἐνῶ τὸ ὀρθὸν ἦτο νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τοὺς προαγομένους ἐκ τῆς δ' τάξεως. Τοιοῦτοτρόπως οἱ μαθηταὶ τῶν διδασκαλειῶν παρουσιαζόν ἄνισον γενικὴν μόρφωσιν, δεδομένου ὅτι πρόγραμμα ἐφηρμόζετο τὸ αὐτὸ εἰς τε τὰ τετρατάξια καὶ τὰ ἑξατάξια, εἰς τὰς δύο κατωτέρας τάξεις τῶν ὁποίων ἐφηρμόζετο τὸ πρόγραμμα τῆς β' καὶ γ' τάξεως τοῦ Ἑλλ. σχολείου. Ἐνῶ εἰς τοὺς προερχομένους ἐκ τῶν τετρατάξιων γυμνασίων ὑπελείποντο δύο ἔτη πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἐγκυκλίου παιδείας, εἰς τοὺς ἐκ τῶν ἑξατάξιων προερχομένους ὑπελείποντο τρία.

1. Κοσμογραφία.—2. Φυσικὴ πειραματικὴ.—3. Στοιχεῖα τοῦ ἰσχύοντος δικαίου.

Μαθήματα	Ώραι διδασκαλίας ἐν συνόλῳ		
	διδασκαλεία νόμου ΧΘ'	διδασκαλεία νόμου 381	Διαφορὰ
Θρησκευτικὰ	9	7	- 2
Ἑλληνικὰ	35	21	- 14
Ἱστορία	6	6	-
Γεωγραφία	4	4	-
Φυσικὴ Ἱστορία	5	5	-
Πειραματικὴ φυσικὴ	7	6	- 1
Μαθηματικὰ	8	3	- 5
Μουσικὴ	12	17	+ 5
Καλλιγραφία	4	2	- 2
Ἰχνογραφία	5	5	-
Χειροτεχνία	-	6	+ 6
Γεωπονικὰ	3	5	+ 2
Γυμναστικὴ	3	9	+ 6
Ἑγχειρηματικὴ	1	2	+ 1
Φιλοσοφικὰ	3	3	-
Παιδαγωγικὰ	9	8	- 1
Διδακτικαὶ ἀσκήσεις	12	10	- 2
Πολιτικὴ οἰκονομία	-	{ 2	+ 2 (διὰ τ' ἄρρενα)
Οἰκιακὴ οἰκονομία	-	{ 2	+ 2 (διὰ τὰ θήλεα)
Γαλλικὰ	-	6	+ 6
	126	129	

παρεχομένην μόρφωσιν τῶν ὑπὸ τῶν νομοσχεδίων καὶ τοῦ Θεοτόκη καὶ τοῦ Εὐταξία καὶ τοῦ Στάη προβλεπομένων διδασκαλείων καὶ τοῦ διὰ τοῦ νόμου ΓΧ4B' ὀργανωθέντος Μαρασλείου, τὰ ὅποια ὤριζον τετραετῆ φοίτησιν μετὰ τὰ αὐτὰ προσόντα εἰσαγωγῆς. Τὰ διδακτέα μαθήματα ἐκανονίσθησαν ὡς ἀκολουθῶς διὰ τῶν διαταγμάτων τῆς 6 Ὀκτωβρίου 1914 καὶ 31 Ἰανουαρίου τοῦ 1915.

Ἐν σχέσει μετὰ τὰ μέχρι τότε λειτουργοῦντα διδασκαλεία τοῦ ΧΘ' νόμου, τὰ διδασκαλεία τοῦ νόμου 381 παρουσιάζουν τὴν διαφορὰν

ὅτι ἐδέχοντο μαθητὰς μὲ ἐνδεικτικὸν τῆς β' τάξεως γυμνασίου, ἐνῶ εἰς τὰ παλαιὰ εἰσήγοντο μὲ ἐνδεικτικὸν τῆς α' τάξεως. Ὡς πρὸς δὲ τὰ διδακτέα μαθήματα παρουσίαζον τὰς ἐξῆς διαφοράς.

Τούτέστιν εἶχον νέα μαθήματα, τὴν χειροτεχνίαν (6 ὥραι), τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν διὰ τὰ θήλεα καὶ τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν διὰ τὰ ἄρρενα (ὥραι 2) καὶ τὰ Γαλλικὰ (ὥραι 6), 2) εἶχον ηὔξημένας τὰς ὥρας τῆς μουσικῆς κατὰ 5, τῶν γεωπονικῶν κατὰ 2, τῆς γυμναστικῆς κατὰ 6 καὶ τῆς ὑγιεινῆς κατὰ 1, 3) εἶχον ἡλαττωμένας τὰς ὥρας τῶν θρησκευτικῶν κατὰ 2, τῶν Ἑλληνικῶν κατὰ 14, τῆς Πειρ. φυσικῆς κατὰ 1, τῶν μαθηματικῶν κατὰ 5, τῆς καλλιγραφίας κατὰ 2, τῶν παιδαγωγικῶν κατὰ 1 καὶ τῶν διδακτικῶν ἀσκήσεων κατὰ 2.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰσαγομένων εἰς τὸ διδασκαλεῖον μαθητῶν ὠρίζετο ἐκάστοτε ὑπὸ τοῦ ἐκπαιδ. συμβουλίου, οὐδέποτε δ' ὑπερέβη τοὺς 40.

Προεβλέπετο συγχρόνως ἡ ἴδρυσις παρ' ἐκάστῳ διδασκαλεῖῳ οἰκοτροφείου πρὸς ἐνδιαίτησιν τῶν μαθητῶν, ὑποχρεουμένων νὰ καταβάλλωσι πρὸς τοῦτο 500 δρ. ἑτησίως. Τοιαῦτα ὅμως οἰκοτροφεῖα ἰδρύθησαν μόνον εἰς δύο διδασκαλεῖα, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως, τὰ ὅποια καὶ κατηργήθησαν κατόπιν. Ὁ ἄριστος τῶν μαθητῶν ἐκάστης τάξεως, πάντων τῶν διδασκαλείων, πρὸς δὲ ὠρισμένος ἀριθμὸς μαθητῶν τῶν εἰς τὰς νέας χώρας λειτουργούντων διδασκαλείων διωρίζοντο ὑπότροφοι τοῦ Κράτους, λαμβάνοντες ὑποτροφίαν δρ. 50—100 κατὰ μῆνα.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου 381 ἰδρύθησαν, ἐκτὸς τοῦ Μαρασλείου, καὶ 12 ἄλλα διδασκαλεῖα, ἐν Λαμῖα, Τριπόλει, Ἰωαννίνοις, δύο ἐν Θεσσαλονίκῃ, Φλωρίνῃ, Καστορίᾳ, Κοζάνῃ, Σέρραις, Δράμᾳ, Ἀλεξανδρουπόλει καὶ Ἡρακλείῳ.

Τὰ διδασκαλεῖα ταῦτα, καίτοι παρουσίαζον αἰσθητὰς ἐλλείψεις, κυρίως ὅσον ἀφορᾷ τὸ διδακτικὸν προσωπικόν, τὸ ὅποιον δὲν ἐξελέγετο πάντοτε μεταξύ τῶν καλυτέρων, ἐν τούτοις εἶχον ἀποτελέσματα πολὺ καλύτερα τῶν προηγουμένων. Οἱ ἀπόφοιτοι αὐτῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὐδοκίμως εἰργάσθησαν εἰς ἃ σχολεῖα ἐτοποθετήθησαν.

Κατὰ τὸν νόμον 381 εἰς τὰ διδασκαλεῖα ἠδύνατο νὰ προσαρτηθῇ μία τάξις, εἰς ἣν νὰ διδάσκηται σειρά φιλοσοφικῶν καὶ παιδαγωγικῶν, πρακτικῶν καὶ τεχνικῶν μαθημάτων, διαρκείας ἐνὸς ἔτους.

Εἰς ταύτην ἠδύνατο νὰ φοιτοῦν κατόπιν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων, α) δημοδιδάσκαλοι ἔχοντες ἀπολυτήριον γυμνασίου καὶ β) καὶ μὴ δημοδιδάσκαλοι ἔχοντες ἀπολυτήριον ἐπίσης γυμνασίου ἢ ἰσοβάθμου ἱερατικῆς σχολῆς. Οἱ λαμβάνοντες πτυχίον ἐκ τῆς τάξεως ταύτης ἐξωμοιοῦντο μετὰ τοὺς πτυχιούχους τῶν διδασκαλείων. Προσηρτάτο δηλ. ἐν εἶδος μονοταξίων διδασκαλείων, εἰς τὰ ὅποια εἶχον δικαίωμα φοιτήσεως οἱ κεκτημένοι ἀπολυτήριον γυμνασίου. Εἰς οὐδὲν ὅμως τῶν διδασκαλείων ἐλειτούργησε τοιαύτη τάξις.

Ἔωσαύτως ἠδύνατο νὰ προσαρτηθῆ εἰς τὰ διδασκαλεῖα τῶν θηλέων καὶ ἀνὰ ἐν διδασκαλεῖον νηπιαγωγῶν, ἀποτελούμενον ἐκ δύο ἐνιαυσίων τάξεων.

Ὁ νόμος 381 μετερρύθμισε καὶ τὸ Μαράσλειον διδασκαλεῖον εἰς τριτάξιον κατὰ τὸν τύπον τῶν λοιπῶν διδασκαλείων. Ἔως τοιοῦτον δ' ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ 1923, ὅποτε διὰ τοῦ ἀπὸ 11 ὀβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους Ν. Διατάγματος, μετατραπὲν εἰς τετρατάξιον, προσηρτήθη εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν ὡς πρότυπον αὐτῆς. Διευθυντὴς τοῦ Μαράσλειου διορίσθη ὁ ἤδη καθηγητὴς τῆς παιδαγωγικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσ)νίκης Ἀλ. Δελμούζος, ὅστις πρῶτος ἐπεχείρησε νὰ ἐφαρμόσῃ ἐν αὐτῷ τὴν μέθοδον τοῦ σχολείου ἐργασίας. Δυστυχῶς ὅμως ἀφ' ἐνός μὲν τὸ ἄωρον τῆς ἐκπαιδευτικῆς κοινῆς γνώμης ὅπως ἀποδεχθῆ τὸ νέον σύστημα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ κακεντρέχεια μερικῶν ἐκ τῶν συνεργατῶν τοῦ ἐδημιούργησαν παρεξηγήσεις σχετικῶς μετὰ τὴν ἐργασίαν του, ἧτις ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἐπιδιώκουσα τὸν κομμουνισμόν, τὴν ἀνηθικότητα, τὴν ἀθείαν κλπ. Τὸ σκάνδαλον ἐξερράγη τὸ 1925 κατὰ τὴν περίοδον τῆς δικτατορίας, ἧτις ἐκαυχᾶτο νὰ χαρακτηρίζῃ ἑαυτὴν ὡς ἐθνικιστικὴν καὶ συντηρητικῶν ἀρχῶν. Διετάχθησαν νὰ ἐνεργήσουν ἀνακρίσεις τρία ἐκ τῶν μελῶν τοῦ ἐπὶ δικτατορίας συσταθέντος ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου, ἅτινα μετὰ φανεράν διαστρέβλωσιν τῆς ἀληθείας ἐξέδωκαν καταδικαστικὸν πόρισμα, ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε ἡ ἀπόλυσις τοῦ Δελμούζου καὶ τῶν μετὰ τὸ μέρος αὐτοῦ ταχθέντων καθηγητῶν. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς δικτατορίας Παγκάλου ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν ἡ ἐπίσης δικτατορικὴ Κυβέρνησις Κονδύλη, ἧτις πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἀληθείας διέταξε τὸν

Ἄρεοπαγίτην Ἀντωνακάκην νὰ ἐνεργήσῃ εὐρυτάτας ἀνακρίσεις ἐπὶ τῶν διατυπωθεισῶν κατὰ τοῦ Μαρασλείου διδασκαλείου κατηγοριῶν. Πράγματι οὗτος ἐνήργησεν ἐμπεριστατωμένας ἀνακρίσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεδείχθη ἡ χαλκευθεῖσα συκοφαντία καὶ ἡ κακὴ πίστις τῶν ἐνεργησάντων τὰς πρώτας ἀνακρίσεις καὶ αἴτινες ἐξεδόθησαν εἰς ἴδιον τεῦχος ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ Μαρασλειακά». Τὸ κακὸν ὅμως εἶχε γίνει. Ἀνεκόπη ἡ ἐργασία τοῦ Δελμούζου καὶ τὸ Μαρασλεῖον περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν ἐνεργησάντων τὰς πρώτας ἀνακρίσεις Παναγιωτίδου, ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ ὁποίου ἐγνώρισε τοῦτο τὰς πλέον ἀκάρπους ἡμέρας.

Κατόπιν τῆς κατὰ τὸ 1922 συρροῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα τῶν προσφύγων τὰ ὑπάρχοντα διδασκαλεῖα δὲν ἐπῆρκουν διὰ τὰς δημιουργηθείσας ἐκπαιδευτικὰς ἀνάγκας τῆς χώρας, πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ὁποίων ἰδρύθησαν διὰ τοῦ Ν. Διατάγματος τῆς 27 Ἰουλίου 1923 τὰ μονοτάξια διδασκαλεῖα. Εἰς ταῦτα ἐνεγράφοντο κατόπιν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον γυμνασίου ἢ πρακτικοῦ λυκείου, μὴ ὑπερβάντες δὲ τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερβῆ τοὺς 40 ἄρρενας καὶ 20 θήλειες κατ' ἔτος, πάντες δὲ ἦσαν ὑπότροφοι τοῦ Κράτους, λαμβάνοντες ἕκαστος μηνιαίαν ὑποτροφίαν ἐκ δρ. 600. Ἐδιδάσκοντο δ' εἰς αὐτὰ τὰ ἐξῆς μαθήματα:

Μ α θ ή μ α τ α	Ὑραι διδασκαλίας	
	μέχρι τέλους Δεκεμβρίου	κατὰ τὸ λοιπὸν ἔτος
Ψυχολογία	6	—
Γενικὴ καὶ εἰδικὴ διδακτικὴ	6	3
Γενικὴ παιδαγωγικὴ	—	3
Ἑγχειρίδιον καὶ πρῶται βοήθειαι	1	1
Ἰχνογραφία	6	6
Καλλιγραφία	1	1
Χειροτεχνία	6	6
Γεωπονία καὶ ζωοτεχνία	3	3
ᾠδικὴ καὶ Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ	6	6
Γυμναστικὴ	4	3
Διδακτικαὶ ἀσκήσεις	4	10

Μονοτάξια διδασκαλεία ιδρύθησαν 7, με έδραν κατά μὲν τὴν α' πενταετίαν τὰς Ἀθήνας, Πύργον, Ἰωάννινα, Χανία, Μυτιλήνην, Καστορίαν, καὶ Σέρρας, κατὰ δὲ τὴν β' πενταετίαν τὸν Πειραιᾶ, Αἴγιον, Σπάρτην, Πρέβεζαν, Καρπενήσιον, Λάρισαν, καὶ Μυτιλήνην, λειτουργήσαντα μέχρι τοῦ 1929, ὅποτε κατηργήθησαν διὰ τοῦ νόμου 4368.

Καίτοι τὰ μονοτάξια διδασκαλεία ἐδημιουργήθησαν λόγω τῆς παρουσιασθείσης ἐκτάκτου ἀνάγκης τῆς πληρώσεως τῶν πολλῶν κενῶν ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις, τῶν προκυψάντων μετὰ τὴν συρροὴν τῶν προσφύγων καὶ οὐχὶ ἐκ λόγων θεωρητικῆς προτιμήσεως τοῦ τύπου αὐτῶν, ἐν τούτοις ἐλειτούργησαν λίαν ἀποτελεσματικῶς. Ὁ Ν. Καραχρῆστος, διευθυντῆς τοῦ μονοταξίου διδασκαλείου Σερρῶν, ἐν τῇ ἐπετηρίδι τοῦ διδασκαλείου τούτου, τῇ ἐκδοθείσῃ τὸ 1924 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ κοινωνία μας καὶ οἱ διδάσκαλοί της», γράφει τὰ ἐξῆς περὶ αὐτῶν· «Ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν Μ.Δ. εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν καταφαίνεται, ὅτι ὁ θεσμὸς οὗτος εἶναι ἐπιτυχής. Τὰ μονοτάξια εἶναι ἀπηλλαγμένα ἀπὸ τὰς ἐλλείψεις τῶν πολυταξίων. Συγχρόνως κατορθώνεται δι' αὐτῶν νὰ καταρτίζωνται συντόμως δημοδιδάσκαλοι ἱκανοὶ καὶ ἄξιοι διὰ τὴν κοινωνικὴν ἀποστολὴν των. Δὲν πρέπει δὲ νὰ παραλειφθῇ, ὅτι ὁ τύπος οὗτος τῶν διδασκαλείων διὰ λόγους ὅλως διόλου ἐξωτερικοῦς, ἀρέσκει περισσότερο καὶ εἰς τοὺς σπουδαστάς. Τὰ μονοτάξια διδασκαλεία ἤρχισαν ν' ἀναγνωρίζωνται σήμερον παρ' ὅλων ὡς ἀποτελοῦντα σημαντικὸν σταθμὸν προόδου εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν διδασκαλείων. Διὰ τοῦτο πρέπει ν' ἀναγνωρισθοῦν καὶ παρ' ὅλων ἡμῶν ὡς τοιαῦτα».

Ἐνδιαφέρουσαι εἶναι καὶ αἱ ἐξῆς παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμε ὁ εἰρημένος διευθυντῆς ἐπὶ τῶν 22 μαθητῶν τοῦ μονοταξίου διδασκαλείου Σερρῶν κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1923-4:

Κοινωνικὴ τάξις: 10 (45%) ἦσαν υἱοὶ γεωργῶν, 6 (27%) υἱοὶ ὑπαλλήλων, 2 (9%) υἱοὶ ἐπαγγελματιῶν καὶ 4 (18%) υἱοὶ ἐμπόρων.

Ἐπιχειρηματικὴ κατάσταση: 5 (23%) ἦσαν καθ' ὅλα ἄρτιοι· με πρόσωπα γεμᾶτα ἀπὸ υγείαν, με βλέμματα ζώηρά, με δυνατὰ καὶ

εὐκίνητα μέλη καὶ μὲ ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ τελείου ἐφήβου, 10 (45 %) ἦσαν ὑγιεῖς μὲν, ἀλλὰ πολὺ κατώτεροι τῶν πρώτων, ἦτοι μὲ πρόσωπα ὠχρὰ καὶ ἀναιμικὰ καὶ σῶμα ἀδύνατον, ὡς νὰ ἀνέρρωσαν ἤδη ἐκ μακρᾶς ἀσθενείας καὶ 7 (32%) ἔφερον εἰς τὰ πρόσωπά των ὅλα τὰ συμπτώματα προώρου γηρασμοῦ. Τὰ πρόσωπα δηλ. αὐτῶν ἦσαν μαραμένα καὶ πλήρη ρυτίδων, οἱ ὀφθαλμοὶ των θολοὶ καὶ ἄνευ ζωῆς, ὁ κορμὸς κυρτὸς καὶ αἱ κινήσεις βαρεῖαι ὡς γέροντος 60 ἐτῶν. Αἱ ἀσχολίαι εἰς τὸν κήπον τοῦ διδασκαλείου ἦσαν δι' αὐτοὺς μαρτύριον. Μετὰ τὸ μάθημα τῆς γυμναστικῆς ἡ κεφαλὴ αὐτῶν κατέπιπτε, αἱ χεῖρες ἐκρέμοντο βαρεῖαι ἢ ἐχώνοντο εἰς τὰ θυλάκια τῆς περισκελίδος, οἱ δὲ πόδες των ἐσύροντο μετὰ κόπου. Οἱ αὐτοὶ κατὰ τὴν διδασκαλίαν μετὰ τὰ δύο πρῶτα μαθήματα κατεπονοῦντο: Ὁλως ἀκουσίως τὸ σῶμά των, ἀντὶ νὰ κάθηται, ἐξηπλοῦτο ἐπὶ τῶν θρανίων, οἱ δὲ πόδες, αἱ χεῖρες καὶ ἡ κεφαλὴ ἐλάμβανον στάσιν, ἐλέγχουσαν ἀνθρώπους ἐξησθενημένους καὶ ἐν μέρει ἀγροίκους.

Γνώσεις. Ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ ἐνόμιζέ τις, ὅτι ὅλοι οἱ σπουδασταὶ εἶχον ἀφθόνους καὶ ἀσφαλεῖς γνώσεις. Καθ' ὅσον, ὄντως, πάντες οὗτοι καὶ ἱκανὰ κεφάλαια ἐκ τῆς ἱστορίας σχεδὸν κατὰ λέξιν ἠδύναντο νὰ διηγηθοῦν καὶ στίχους τινὰς ἐκ τοῦ Ὅμηρου εἶχον ἀπομνημονεύσει καὶ μερικὰς λέξεις, φράσεις καὶ ἐν ἡ δύο γνωμικὰ ἐκ δραματικῶν ποιητῶν, φυσικούς τινὰς νόμους κ.τ.τ., προκαλούμενοι, ἠδύναντο νὰ ἐπαναλάβουν. Προσεκτικωτέρα ὅμως παρακολούθησις αὐτῶν ἀπεκάλυπτεν εὐκόλως, ὅτι ἡ πρώτη ἐκείνη ἐντύπωσις δὲν ἦτο καθ' ὅλα ὀρθή. Καθ' ὅσον κατὰ ταύτην κατεφαίνετο, ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐστεροῦντο πολλάκις καὶ αὐτῶν τῶν κοινοτάτων καὶ ὅλως στοιχειωδῶν γνώσεων. Οὕτω π.χ. ἐκ τῶν 22 σπουδαστῶν τοῦ ἐν λόγῳ διδασκαλείου 14 (64 %) δὲν ἐγνώριζον οὔτε ἐν ποίημα ἀπὸ στήθους, 6 (27 %) δὲν ἐγνώριζον τὸν ποιητὴν τοῦ Ἐθνικοῦ μῦθου, 8 (36 %) δὲν ἐγνώριζον τὴν αἰτίαν καὶ τὴν χρονολογίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, 12 (54 %) δὲν ἐγνώριζον τί εἶναι χημικὴ ἀλλοίωσις, 7 (32 %) δὲν εἶχον σαφῆ ἰδέαν τῆς ἀναλύσεως τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς καὶ τῶν χρωμάτων, ἐξ ὧν τοῦτο ἀποτελεῖται κ.ο.κ.

Εἶτα ἐκ τῶν ἐγγράφων διδασκαλιῶν αὐτῶν συνάγεται, ὅτι 3—4 (14—18 %) ὑπέπιπτον εἰς βαρύτατα ὀρθογραφικὰ σφάλματα (π.χ. ἔγραφον: πηγαίνουμαι, πέρνουμαι κ.τ.τ. ἔκαμνον σύγχυσιν μεταξύ τοῦ λέγετε καὶ λέγεται, γράφετε καὶ γράφεται. ὠσαύτως ἔγραφον υἱός, σήλληψις κ.τ.τ.), 12 (54 %) δὲν ἔκαμνον οὐδεμίαν χρῆσιν τοῦ κόμματος, 9 (40 %) δὲν ἠδύναντο νὰ τρέψουν ἓνα πλάγιον λόγον εἰς ὀρθόν, 12 (54 %) δὲν ἠδύναντο νὰ κάμουν μίαν διήγησιν ἢ μίαν περιγραφὴν ἀπλήν, ζωντανήν, γραφικὴν, ἀπηλλαγμένην μακρῶν καὶ συγκεχυμένων περιόδων, καὶ ἄνευ ἀσυνήθων καὶ ἀφηρημένων λέξεων, καὶ 10 (46 %) τέλος σπουδασταὶ δὲν ἠδύναντο νὰ τηρήσουν ἐνότητα κατὰ τὰς διδασκαλίας αὐτῶν, συνοχὴν εἰς τὰ νοήματά των, περιπίπτοντες ἄλλοτε μὲν εἰς φοβερὰς ἀνακολουθίας καὶ ἄλλοτε ἐκτρεπόμενοι εἰς παρεκβάσεις ὅλως ἀσχέτους πρὸς τὸ ἐκάστοτε θέμα.

Ἡ νομοθεσία μας ἔκαμε ἀπόπειραν καὶ εἰδικοποιήσεως τῶν διδασκαλείων. Διὰ τοῦ νόμου 2249 τοῦ 1920 ἐπετράπη ἡ ἴδρυσις ἀγροτικῶν διδασκαλείων, ἀποτελουμένων ἐκ 5 τάξεων, εἰς τὰ ὅποια θὰ ἐδιδάσκοντο τὰ αὐτὰ μὲ τῶν λοιπῶν διδασκαλείων μαθήματα μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι τὰ γεωπονικὰ ἔπρεπε νὰ διδάσκωνται ἐν μείζονι ἐκτάσει καὶ μετὰ πολλῶν πρακτικῶν ἐφαρμογῶν καὶ ἀσκήσεων τῶν μαθητῶν. Δὲν ἐτέθη ὅμως εἰς ἐφαρμογὴν ὁ νόμος, οὐδενὸς ἀγροτικοῦ διδασκαλείου ἰδρυθέντος.

Διὰ τοῦ νόμου 3182 τοῦ 1924 ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ τριτάξια διδασκαλεῖα καὶ τὰ μονοτάξια ἰδρύθησαν καὶ πολυτάξια τοιαῦτα, ἄλλα μὲν τῶν ὁποίων ἀπετελοῦντο ἐκ 5 τάξεων, ἄλλα δὲ ἀπὸ 6. Τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τοῦ 1924 ἐλειτούργουν τρεῖς τύποι διδασκαλείων ἢ μᾶλλον τέσσαρες· τὰ μονοτάξια, τὰ τριτάξια, τὰ πεντατάξια καὶ τὰ ἑξατάξια. Πεντατάξια διδασκαλεῖα, δεχόμενα μαθητὰς μὲ ἀπολυτήριον Ἑλληνικοῦ σχολείου, ἐλειτούργουν εἰς ἄς πόλεις ἐλειτούργουν Ἑλλην. σχολεῖα, δηλ. εἰς τὴν Παλαιάν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἡπειρον. Ἑξατάξια δὲ, δεχόμενα ὡς μαθητὰς ἀποφοίτους τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἐλειτούργουν εἰς ἄς πόλεις ὑφίστατο τὸ σύστημα τῶν ἑξαταξίων δημοτικῶν σχολείων καὶ ἑξαταξίων γυμνασίων, δηλ. εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Κρήτην καὶ τὰς νήσους τοῦ

Αιγαίου πελάγους. Συμφώνως πρὸς τὴν διαρρύθμισιν ταύτην ἐλειτούργησαν ἀπὸ τοῦ 1924, ἐκτὸς τῶν ἀνεγνωρισμένων, 7 μονοτάξια, 3 τριτάξια μικτά, (Λαμίας—Κοζάνης—Ἡρακλείου) 3 πεντατάξια μικτά (Ἀθηνῶν—Τριπόλεως—Ἰωαννίνων) καὶ 7 ἑξατάξια (2 Θεσσαλονίκης, Καστορίας, Φλωρίνης, Δράμας, Σερρῶν, Ἀλεξανδρουπόλεως) ἑξ ὧν 2 θηλέων καὶ 5 μικτά, ἤτοι ἐν ὅλῳ 20 διδασκαλεῖα διαφόρων τύπων.

Οἱ μαθηταὶ τῶν πολυταξίων διδασκαλείων προεβλέπετο νὰ διαιτῶνται ἐν οἰκοτροφείῳ, προσηρτημένῳ εἰς ἕκαστον ἑξ αὐτῶν, ἐφ' ὅσον δὲ δὲν ἐλειτούργει οἰκοτροφεῖον, νὰ λαμβάνουν μηνιαίαν ὑποτροφίαν ἐκ δρχ. 300, αὐξηθεῖσαν τὸ 1929 διὰ τοῦ νόμου 4368

Α'. ΠΕΝΤΑΤΑΞΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΑ

Μαθήματα	Ὑποὶ διδασκαλίας				
	Α'. τάξεις	Β'. τάξεις	Γ'. τάξεις	Δ'. τάξεις	Ε'. τάξεις
Θρησκευτικὰ	2	2	2	1	
Ἑλληνικὰ	9	8	7	6	
Γαλλικὰ, Ἀγγλικὰ ἢ Γερμανικὰ	3	2	2	2	
Ἱστορία	2	2	2	2	
Μαθηματικὰ	2	2	2	2	
Φυσιογνωστικὰ	5	5	3	3	
Ῥωδική	2	2	1	1	
Ἐνόργανος μουσική	2	2	2	2	
Ἰχνογραφία καὶ Καλλιγραφία	2	2	2	2	
Χειροτεχνία	2	2	2	2	
Γυμναστική	3	2	3	3	
Γεωγραφία	—	2	2	—	
Γεωπονία καὶ ζωολογία	—	2	1	2	
Σωματολογία τοῦ παιδὸς καὶ ψυχολογία	—	—	2	—	
Ἑγχεινὴ	—	—	1	1	
Οἰκιακὴ οἰκονομία (θηλέων)	—	—	1	1	
Παιδαγωγικὰ	—	—	—	6	

Β'. ΕΞΑΤΑΞΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΑ

Μαθήματα	Ώραι διδασκαλίας					
	Α'. τάξεις	Β'. τάξεις	Γ'. τάξεις	Δ'. τάξεις	Ε'. τάξεις	ΣΤ'. τάξεις
Θρησκευτικά	2	2	2	2		
Έλληνικά	9	9	8	7		
Γαλλικά, Άγγλικά ή Γερμαν.	3	3	2	2		
Ίστορία	2	2	2	2		
Μαθηματικά	2	2	2	2		
Φυσιογνωστικά	5	5	6	6		
Ώδική	2	2	2	1		
Ένδοργανος μουσική	2	2	2	2		
Καλλιγραφία & Ίχνογραφία	2	2	2	2		
Χειροτεχνία	2	2	2	2		
Γυμναστική	3	3	3	3		
Γεωγραφία	—	—	2	2		
Γεωπονία και ζωοτεχνία	—	—	2	2		
Σωματολογία του παιδός και ψυχολογία	—	—	—	2		
Ύγιεινή	—	—	—	1		
Οικιακή οικονομία (θηλέων)	—	—	—	1		

εις δρ. 500 και καταργηθείσαν τὸ 1932 διὰ τοῦ νόμου 5341. Οἱ λόγοι τῆς καταργήσεως τῶν ὑποτροφιῶν ἦσαν ἐν τινι μέτρῳ οἰκονομικοί, συνέτεινεν ὁμως εἰς τὴν κατάργησίν των καὶ ἡ ἀντίληψις ὅτι ἐξέλιπεν ἡ αἰτία τῆς δημιουργίας αὐτῶν, ἐφ' ὅσον οἱ ἀπόφοιτοι τῶν διδασκαλείων εἶχον ὑπερβῆ τοὺς ἀπαιτούμενους διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ὑφισταμένων κενῶν θέσεων.

Τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων τῶν πολυταξίων διδασκαλείων κατηρτίσθη κατὰ τοὺς ἀνωτέρω παρατιθέντας πίνακας (σελ. 243 καὶ 244).

Αἱ γεωπονικαὶ ἀσκήσεις τῶν μαθητῶν ὠρίζετο νὰ γίνωνται ἐν τῷ ἀγροκηπίῳ τοῦ ἐν τῇ ἔδρᾳ τοῦ διδασκαλείου γεωργικοῦ στα-

θμοῦ. Ἐν ἐλλείψει δὲ τοιούτου προεβλέπετο ἡ ἴδρυσις παρ' ἑκάστω διδασκαλείῳ ἰδίου ἀγροκηπίου, τοῦ ὁποίου προΐστατο ὁ καθηγητὴς τῶν γεωπονικῶν μαθημάτων.

Εἰς ἕκαστον δὲ διδασκαλεῖον προεβλέπετο ἐπίσης ὅπως λειτουργοῦν καὶ α) ἐργαστήριον φυσικῆς καὶ χημείας, β) ἐργαστήριον βιολογίας, ὑγιεινῆς καὶ νοσηλευτικῆς, γ) ἐργαστήριον χειροτεχνίας, δ) ἐργαστήριον πειραματικῆς παιδαγωγικῆς καὶ ψυχολογίας, ε) συλλογαὶ ἐπισημειωμένων μέσων τῶν ἐν τῷ διδασκαλείῳ διδασκομένων μαθημάτων, στ) βιβλιοθήκη, ζ) σχολικὸς κῆπος καὶ γεωπονικὸν μουσεῖον καὶ η) γυμναστήριον καὶ σκοπευτήριον μετὰ λουτήρων.

Εἰς τὰ διδασκαλεῖα προσηρτῶντο πρὸς ἄσκησιν τῶν δοκίμων δύο πρότυπα δημοτικὰ σχολεῖα, ἐν πολυτάξιον καὶ ἐν μονοτάξιον.

Ἄλλ' ἢ συνύπαρξις τῶν πολλαπλῶν τύπων διδασκαλείων, τινὰ τῶν ὁποίων ἐλειτούργουν συγχρόνως καὶ ὡς τριτάξια καὶ ὡς πολυτάξια, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καταστῆ ἐπὶ πλέον ἀνεκτὴ, διότι καὶ ἀνίσου μορφώσεως προσωπικὸν παρήγετο καὶ ἡ λειτουργία τῶν διδασκαλείων ἐδυσχεραίνετο. Ἀφ' ἑτέρου ἡ πληθώρα τῶν ἐκτὸς θέσεως διατελούντων πτυχιούχων δημοδιδασκάλων καὶ ὁ φόβος μήπως δημιουργηθῆ νέα τάξις ἀνέργων, ἐπέβαλλε τὴν κατάργησιν μερικῶν ἐξ αὐτῶν, δεδομένου ὅτι αἱ κενούμεναι κατ' ἔτος θέσεις δημοδιδασκάλων δὲν ὑπερέβαινον τὰς 600—800, οἱ δὲ λαμβάνοντες πτυχίον δημοδιδασκάλου ἐκ τῶν λειτουργούντων 20 διδασκαλείων ἔφθασαν τοὺς 1400 ἑτησίως, ἦτοι ἐδημιουργεῖτο περίσσευμα 600—800 διδασκάλων ἑτησίως. «Ἐπιπροσέτι, ὅτι θὰ συνολογήσητε πάντες μετ' ἐμοῦ»—γράφει ἐν τῇ εἰσηγητικῇ του ἐκθέσει τῆς 2 Ἀπριλίου 1929 ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου «περὶ τροποποιήσεως τοῦ νόμου 3182» ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας Κ. Γόντικας—«ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη δὲν δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ ὅτι πρέπει νὰ θέσωμεν κάποιαν τάξιν, ὁμοιομορφίαν καὶ σύστημα εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν διδασκάλων τοῦ λαοῦ, νὰ συγχρονίσωμεν κατὰ τὸ δυνατόν τὰ διδασκαλεῖα μας καὶ νὰ ἐναρμονίσωμεν αὐτὰ συμφῶνως μετὰ τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπιβάλλεται νὰ περιορίσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκαλείων, οὕτως ὥστε ἡ παραγωγή διδασκάλων πρέπει ν' ἀνταποκρίνηται πρὸς τὰ ἑτησίως

κενά, δεύτερον δὲ νὰ καθορίσωμεν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τύπον διδασκάλου, διότι εἷς καὶ ὁ αὐτὸς τρόπος μορφώσεως διδασκάλων πρέπει νὰ ὑπάρχη ἐν τινι Κράτει. Καθόσον ἐὰν ἀφίσωμεν λειτουργοῦντα πάντα τὰ νῦν ὑφιστάμενα διδασκαλεῖα, τάχιστα θὰ εὐρεθῶμεν πρὸ δημιουργίας πληθῆος ἐπαγγελματιῶν, ἐφωδιασμένων μὲ ἐπαγγελματικὸν πτυχίον μὴ παρέχον αὐτοῖς τὴν δυνατότητα ἀσκήσεως ἄλλου ἐπαγγέλματος, πλὴν τοῦ διδασκαλικοῦ, καὶ ὅμως μὴ εὐρισκόντων θέσιν, δηλ. πρὸ δημιουργίας κοινωνικοῦ ζητήματος σοβαρωτάτου, ὅπερ πάση δυνάμει πρέπει νὰ ἀποφύγωμεν».

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σκέψεων τούτων κατηρτίσθη καὶ ἐψηφίσθη τὸ 1929 ὁ νόμος 4368. Δι' αὐτοῦ τὰ μὲν μονοτάξια διδασκαλεῖα κατηργήθησαν πάντα, τὰ δὲ πολυτάξια μετερρυθμίσθησαν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως εἰς πεντατάξια. Λόγω τῶν καλῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὅποια ἀπέδωκαν τὰ μονοτάξια διδασκαλεῖα, ἡ κατάργησις αὐτῶν καὶ ἡ προτίμησις τῶν πολυταξίων δὲν ἐγένετο ἄνευ συζητήσεως. Παρὰ πολλῶν ὑπεστηρίζετο, ὅτι θὰ ἦσαν προτιμώτερα τὰ μονοτάξια, μάλιστα ἂν παρετείνετο ἡ ἐν αὐτοῖς διδασκαλία ἐπὶ ἓν ἀκόμη ἔτος ἢ τουλάχιστον ἐπὶ ἓν ἑξάμηνον. «Ἀμφότεροι οἱ τύποι»—γράφει ἡ εἰσηγητικὴ ἔκθεσις τοῦ νόμου 4368—«παρουσιάζουσι μειονεκτήματα καὶ πλεονεκτήματα. Ἡμεῖς κατόπιν ἐπισταμένης μελέτης τοῦ ζητήματος ἤχθημεν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ προτιμήσωμεν τὸν τύπον τοῦ πολυταξίου, ὡς τὸν μᾶλλον παρέχοντα τὰ μεγαλύτερα ἐχέγγυα τῆς ἀρμονικῆς μορφώσεως τοῦ καλοῦ διδασκάλου καὶ ὡς τὸν μᾶλλον προσηρμοσμένον εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὰ κύρια συστατικὰ ἐνὸς ἱκανοῦ καὶ χρηστοῦ διδασκάλου εἶναι, ἐκτὸς τῆς φυσικῆς αὐτοῦ κλίσεως πρὸς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, ἀφ' ἐνὸς μὲν ὁ ὅσον τὸ δυνατόν ἀρτιώτερος καὶ πληρέστερος αὐτοῦ ἐπιστημονικὸς καταρτισμὸς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐν αὐτῷ καλλιέργεια καὶ ἀνάπτυξις τοῦ ἐνδιαφέροντος πρὸς τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου τῶν παιδιῶν, ἡ κατανόησις καὶ ἀγάπη τοῦ παιδιοῦ, ἡ μόρφωσις δηλονότι διδασκαλικῆς συνειδήσεως, ἡ μόρφωσις τοῦ ἰδανικοῦ τοῦ παιδαγωγοῦ. Ἄνθρωπος ὅστις δὲν ἔταξεν ἐν ἑαυτῷ ἰδανικόν τι τῆς ζωῆς καὶ δὲν ἔταξεν ὡς σκοπὸν τοῦ βίου του τὴν πραγματοποίησιν αὐτοῦ,

δὲν εἶναι δυνατόν νὰ αἰσθανθῆ πίστιν, ἐνθουσιασμόν, φλόγα ἰεράν, κινουῦσαν τὴν βούλησιν αὐτοῦ εἰς πράξεις ἡρωϊκάς. Καὶ διὰ τὸν ἄνευ θορύβου, ἄνευ λάμψεως κοινωνικῆς εἰς τὰ ἀπώτατα χωρία ἐργαζόμενον διδάσκαλον τῶν Ἑλληνοπαίδων, τὸν πλαστοουργὸν αὐτὸν τῶν ψυχῶν τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας, τὸν ἀφανῆ ἐργάτην τοῦ μέλλοντος τῆς πατρίδος, ἡ μόρφωσις αὐτοῦ τοῦ ἰδανικοῦ εἶναι τὸ ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῆς ἐπιτυχίας τῆς ζωῆς του καὶ τοῦ δυσκόλου του ἔργου. Ὁ δημοδιδάσκαλος ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην τοῦ ἰδανικοῦ αὐτοῦ τῆς ζωῆς, ἵνα ἐκεῖθεν ἀντλή καρτερίαν καὶ ὑπομονήν, ἵνα ἐν αὐτῷ στηρίξη τὴν πίστιν του καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν του, ἵνα ἀπ' αὐτὸ λαμβάνη τὴν γαλήνην τῆς συνειδήσεως καὶ τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς, ἣν προκαλεῖ εἰς πάντας ἡ εὖορκος ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος. Καὶ πρὸς τὰς τρεῖς λοιπὸν ταύτας οὐσιώδεις αἰτήσεις τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ ἱκανοῦ διδασκάλου νομίζομεν, ὅτι ἀνταποκρίνεται πολὺ πληρέστερον ὁ τύπος τοῦ πολυταξίου διδασκαλείου ἢ ὁ τοῦ μονοταξίου».

Κατὰ τὴν ἐκθεσιν ταύτην, τὰ στοιχεῖα τοῦ διδασκάλου εἶνε ἡ φυσικὴ αὐτοῦ κλίσις πρὸς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον, ὁ ἐπιστημονικὸς καταρτισμὸς του καὶ ἡ δημιουργία παρ' αὐτῷ διδασκαλικῆς συνειδήσεως, τὰ στοιχεῖα δὲ ταῦτα νομίζει ὅτι παρέχονται καλύτερον διὰ τῶν πολυταξίων διδασκαλείων, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀναπτύσση τοὺς λόγους, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίξει τὴν γνώμην ταύτην. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν φυσικὴν κλίσιν εἶνε φανερόν ὅτι αὕτη ἐκδηλοῦται σαφέστερον εἰς τὸν ἀπόφοιτον τοῦ γυμνασίου, τὸν συμπληρώσαντα τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, παρὰ εἰς τὸν διανύσαντα μόνον τὰς δύο κατωτέρας γυμνασιακὰς τάξεις, τὸν ἔχοντα μόλις 14—15 ἔτων ἡλικίαν. Ἐπίσης ὁ ἐπιστημονικὸς καταρτισμὸς ἐπιτυγχάνεται πληρέστερος διὰ τοῦ γυμνασίου παρὰ διὰ τοῦ διδασκαλείου, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐπαγγελματικὸν καὶ οὐχὶ ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα καὶ τοῦ ὁποίου τὸ πρόγραμμα μειονεκτεῖ ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως τοῦ προγράμματος τοῦ γυμνασίου. Μειονέκτημα παρουσιάζει ἡ ἐν τῷ γυμνασίῳ ἐκπαίδευσις μόνον ὡς πρὸς τὰ τεχνικὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα διδάσκονται ἐν αὐτῷ ἀτελῶς, ἐνῶ εἰς τὸν δημοδιδάσκαλον ἀποτελοῦν οὐσιώδη παράγοντα διὰ τὸ ἔργον

του. Ἡ ἔλλειψις ὅμως αὕτη θὰ ἡδύνατο ν' ἀναπληρωθῆ διὰ τῆς παρατάσεως τῶν μαθημάτων τῶν μονοταξίων διδασκαλείων ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα, καθ' ὃ θὰ ἡσκοῦντο ἐντονώτερον οἱ μαθηταὶ αὐτῶν εἰς τὰς περὶ τὰ τεχνικὰ μαθήματα δεξιότητος. Τρίτου στοιχείου τοῦ καλοῦ διδασκάλου κατὰ τὴν ἔκθεσιν εἶναι ἡ ὕπαρξις παρ' αὐτῷ διδασκαλικῆς συνειδήσεως. Καὶ βεβαίως τὰ πολυτάξια διδασκαλεῖα φαίνονται μᾶλλον πρόσφορα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν. Ὅταν ὁ μαθητὴς εἰσέρχεται εἰς τὸ διδασκαλεῖον μὲ τὸν σκοπὸν νὰ μορφωθῆ ὡς διδάσκαλος καὶ ὅταν ἐπὶ πέντε ἔτη συνεχῶς εἰς πᾶσαν στιγμὴν δρᾷ, κινεῖται καὶ σκέπτεται πρὸς τὴν τοιαύτην κατεύθυνσιν καὶ ἐντὸς ἀτμοσφαίρας κεκορεσμένης ἀπὸ διδασκαλικὰ μόρια, εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι θὰ δημιουργήσῃ διδασκαλικὴν συνείδησιν. Ἄλλ' ἄρα γε ἡ συνείδησις αὕτη εἶναι ἐκείνη, τὴν ὁποῖαν ζητεῖ ἡ ἔκθεσις, μὲ τὰ πλούσια ἰδανικὰ καὶ τὰς ἡρωϊκὰς πράξεις; Ἡ μήπως εἶναι μία συνείδησις βαρεῖά, δηλητηριασμένη, γεμάτη πικρίαν, μὲ περιορισμένην ἔκτασιν καὶ μὲ μαῦρα χρώματα; Ἀνεξαρτήτως τῶν γενικῶν λόγων, οἱ ὅποιοι ἐνισχύουν τὴν δευτέραν ἐκδοχὴν, εἶναι φυσικὸν νὰ ἐπιδρᾷ ἀκόμη καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἐπὶ μίαν πενταετίαν πιεστικὴ καὶ ὑπὸ δυσμενεῖς συνθήκας ἐργασία καταβάλλεται ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν διὰ νὰ γίνουν ἱκανοὶ ν' ἀσκήσουν ἐν ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον μόλις θὰ παρέχῃ εἰς αὐτοὺς τὰ μέσα τῆς ζωῆς ἐν τινὶ ἀποκέντρῳ γωνίᾳ τῆς χώρας. Τῆς ψυχολογικῆς αὐτῆς πιέσεως εἶναι ἀπηλλαγμένοι οἱ ἀπόφοιτοι τῶν γυμνασίων, οἱ ὅποιοι διήνυσαν τὰς γυμνασιακὰς τῶν σπουδᾶς ἐλεύθεροι ἀπὸ κάθε περιορισμὸν εἰς τὰς σκέψεις των. Δι' αὐτοὺς ὅμως θὰ ἡδύνατο νὰ λεχθῆ ὅτι εἶναι οἱ ἀπογοητευμένοι τῆς ζωῆς, οἱ καταπεσόντες ἀπὸ τὰ ὄνειρα, τὰ ὁποῖα ἐπλάττον κατὰ τὸν χρόνον τῶν σπουδῶν των, εἰς τὸ πενιχρὸν διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, καὶ συνεπῶς μὴ ἀγαπῶντες αὐτό. Ἄλλὰ τοῦτο, πραγματικὸν βεβαίως καὶ κακόν, δὲν εἶναι πάντως χειρότερον ἀπὸ τὸ ἄλλο. Μάλιστα θὰ ἡδύνατό τις νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι δὲν εἶναι τόσο κακόν, διότι τὸ διδασκαλεῖον διὰ τὸν ἀπόφοιτον τοῦ γυμνασίου εἶναι μὲν ἐν τινὶ μέτρῳ καταφύγιον ἀνάγκης, ἀλλ' εἶναι καὶ σάνις σωτηρίας. Ἄλλ' ἄς μὴ λησμονῶμεν ὅτι καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην πε-

ρίπτωσιν ἢ ἐκπαιδευτικὴ περίοδος ἀποτελεῖ μόνον προπαρασκευὴν τῆς διδασκαλικῆς συνειδήσεως, ἣτις δημιουργεῖται κατὰ τὴν ἀσκήσιν τοῦ ἐπαγγέλματος, διὰ τὴν δημιουργίαν δὲ αὐτῆς περισσότερα στοιχεῖα ἔχουν οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ γυμνασίου ἀπὸ τοὺς φοιτήσαντας εἰς τὰ διδασκαλεῖα, τῶν ὁποίων ἡ γενικὴ μόρφωσις εἶναι ὑποδεεστέρα.

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους δὲν γνωρίζομεν ἂν δὲν θὰ ἦτο σκοπιμωτέρα ἢ προτίμησις τῶν μονοταξίων ἢ μᾶλλον ὀλιγοταξίων διδασκαλείων, διότι πάντως θὰ ἔπρεπε ν' αὐξηθῆ ἢ εἰς αὐτὰ φοίτησις ἐπὶ ἓν ἔτος ἢ τοῦλάχιστον ἐπὶ ἑξάμηνον.

Εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν πενταταξίων διδασκαλείων τοῦ νόμου 4368, τοῦ νῦν ἰσχύοντος, γίνονται δεκτοὶ οἱ ἔχοντες ἐνδεικτικὸν τῆς β' τάξεως ἑξαταξίων γυμνασίων καὶ ἡλικίαν μεταξύ 14 καὶ 16 ἐτῶν συμπεπληρωμένων. Δεδομένου, ὅτι εἰς τὰ τριτάξια διδασκαλεῖα ἐνεγράφοντο μὲ ἐνδεικτικὸν τῆς β' τάξεως τετραταξίου γυμνασίου, ἦτοι ἐλάμβανον πτυχίον διδασκάλου μετὰ 12ετῆ παιδευσιν, οἱ πτυχιούχοι τῶν πενταταξίων διδασκαλείων ἐξεπαιδεύοντο κατὰ ἓν ἔτος περισσότερον, ἦτοι ἐπὶ 13 ἔτη.

Διδακτέα μαθήματα ὀρίζονται τὰ ἐξῆς: θρησκευτικά, φιλοσοφικά καὶ παιδαγωγικά, ἡ ἱστορία καὶ ἡ ἰσχύουσα νομοθεσία τῆς παρ' ἡμῖν δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀρχαῖα καὶ νέα Ἑλληνικά, γαλλικὴ, ἀγγλικὴ ἢ γερμανικὴ γλῶσσα, ἱστορία, γεωγραφία, μαθηματικά καὶ κοσμογραφία, φυσιογνωστικά, ὑγιεινὴ καὶ νοσηλευτικὴ, πολιτειακὴ ἀγωγή, οἰκιακὴ οἰκονομία καὶ οἰκιακὰ ἔργα (ἐν τοῖς τῶν θηλέων), γεωπονία καὶ ζωοτεχνία, ᾠδικὴ καὶ ὀργανικὴ μουσικὴ (τετράχορδον ἢ ἀρμόνιον ἢ κλειδοκύμβαλον ἢ μανδολῖνον), ἐν δὲ τοῖς τῶν ἀρρένων καὶ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ, ἰχνογραφία καὶ καλλιγραφία, χειροτεχνία, γυμναστικὴ, παιδιαί, ἀθλητικαὶ παιδιαί καὶ προσκοπισμός, καὶ σκοποβολία.

Μετὰ τὴν μετατροπὴν πάντων τῶν διδασκαλείων εἰς πεντατάξια δὲν κατηρτίσθη ἴδιον πρόγραμμα αὐτῶν, ἀλλ' ἐφαρμόζεται τὸ διὰ τὰ πεντατάξια διδασκαλεῖα τοῦ νόμου 3182 ὀρισθέν, καίτοι τὰ μὲν τοῦ νόμου τούτου διδασκαλεῖα ἐδέχοντο μαθητὰς μὲ ἀπολυτήριον Ἑλληνικοῦ σχολείου, τὰ δὲ τοῦ νέου νόμου μὲ ἐνδεικτικὸν β' γυ-

μνασίου, διάφορον δὲ πρόγραμμα εἶχον τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ διάφορον αἰ νῦν δύο κατώτεροι τάξεις τῶν γυμνασίων.

Κατὰ τὰ λοιπὰ, πλὴν ἐπουσιωδῶν τινῶν μεταρρυθμίσεων, παρέμειναν ἐν ἰσχύει ὅσον ἀφορᾷ καὶ τὰ νέα διδασκαλεῖα αἰ διὰ τὰ διδασκαλεῖα τοῦ νόμου 3182 ἰσχύουσαι διατάξεις. Σημαντικὴν μόνον προσθήκην ἀποτελεῖ τὸ διὰ τοῦ νέου νόμου ληφθὲν μέτρον, ὅπως κατὰ διετίαν συνέρχονται οἱ διευθυνταὶ τῶν διδασκαλείων τοῦ Κράτους πρὸς συζήτησιν θεμάτων σχετικῶν πρὸς τὰς ἐργασίας τῶν διδασκάλων. Ἡ πρώτη τοιαύτη συνεδρία τῶν διευθυντῶν τῶν διδασκαλείων ἔλαβε χώραν ἐν Ἀθήναις.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκαλείων καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ νόμου 4368 παρέμεινεν ὁ αὐτός, μέχρι τοῦ 1931, ὅποτε ἐπειδὴ ὠρίσθη ὑπερβολικὴ ἢ ἐτησίᾳ παραγωγή διδασκάλων, ἠλαττώθη κατὰ δύο, καταργηθέντων τῶν διδασκαλείων Δράμας καὶ τοῦ ἐνὸς τῆς Θεσσαλονίκης, μεταφερθείσης δὲ τῆς ἔδρας τοῦ ἐν Καστορίᾳ εἰς Μυτιλήνην. Ἀπὸ τοῦ ἔτους δὲ τούτου ἔγιναν πάντα τὰ διδασκαλεῖα μικτά. Ἐπειδὴ δὲ ὑπῆρχον μαθηταί, φοιτῶντες εἰς τὰ τέως τριτάξια καὶ ἑξατάξια, συνέβη ὥστε κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου νὰ λειτουργῇ συγχρόνως τὸ αὐτὸ διδασκαλεῖον καὶ ὡς πεντατάξιον καὶ ὡς τριτάξιον ἢ ἑξατάξιον. Ἀκόμη δὲ καὶ τώρα λειτουργοῦν εἰς τὰ διδασκαλεῖα Κοζάνης, Ἡρακλείου καὶ Λαμίας αἰ δύο ἀνώτεροι τάξεις τριταξίου, ἅτινα μετὰ διετίαν θὰ ἐκλείψουν ὀλοσχερῶς.

Τὸ σύστημα τῶν πενταταξίων διδασκαλείων δὲν ἴσχυσεν ἐπὶ πολὺ ἢ μᾶλλον οὐδὲ κὰν προέλαβε νὰ ὀλοκληρωθῇ. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1933 ἐψηφίσθη ὑπὸ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ὁ νόμος 5802, διὰ τοῦ ὁποίου κατηργήθησαν ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1934—1935 πάντα τὰ διδασκαλεῖα, ἀντ' αὐτῶν δ' ἰδρύθησαν αἰ Παιδαγωγικαὶ Ἀκαδημίαι. Βάσις τῶν θεσμῶν τῶν Π. Ἀκαδημιῶν εἶναι ὅτι χωρίζεται ἡ γενικὴ ἀπὸ τὴν ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν τῶν δημοδιδασκάλων, λαμβανομένης ὡς μέτρον τῆς γενικῆς μορφώσεως τῆς γυμνασιακῆς παιδείσεως καὶ ὀριζομένης διετοῦς τῆς ἐπαγγελματικῆς τοιαύτης. Κατὰ τὴν συνοδεύουσαν τὸ νομοσχέδιον εἰσηγητικὴν ἔκθεσιν τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας Θ. Τουρκοβασίλη ὑπὲρ τῶν Π. Ἀκαδημιῶν συνηγοροῦσι α) κοινωνικοὶ λόγοι, διότι ἀξίω-